

*Пріма Раїса Миколаївна
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри теорії і методики початкової освіти,
Східноєвропейський національний університет
імені Лесі Українки*

ДО ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ: ВІТЧИЗНЯНИЙ І ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД

Соціально-економічні трансформації суспільства зумовлюють модернізацію вітчизняної системи вищої освіти, адаптування до нових викликів часу в контексті формування відкритого освітнього простору як її повноцінного члена, оптимізації освітнього процесу у закладах вищої педагогічної освіти, передусім, у площині посилення мобільності її випускників, конкурентоспроможності на європейському та світовому ринках вищої освіти, позаяк саме освіта «є стратегічним ресурсом поліпшення добробуту людей, забезпечення національних інтересів, зміцнення авторитету і конкурентоспроможності держави на міжнародній арені» [1].

Нинішнє динамічне суспільство потребує фахівця, здатного швидко адаптуватися до складних умов соціальної і професійної дійсності, самостійно й відповідально приймати рішення, зорієнтованого на успіх та постійне самовдосконалення. Отже, саме мобільність є одним із невід'ємних показників соціальної та професійної зрілості суб'єкта і тією особистісною характеристикою, що засвідчує внутрішню готовність людини до якісних змін, перетворень.

Дослідження як вітчизняних (С. Кугель, Р. Ривкіна, Л. Хахуліна та ін.), так і зарубіжних (Ю. Веніге, Е. Йожа, Т. Орден та ін.) науковців показують, що професійна мобільність у педагогічній сфері має особливості, пов'язані зі специфікою професійної діяльності. Перш за все в освіті співвіднесеність стабільності і мобільності кадрів інша, ніж у матеріальному виробництві: забезпечення гнучкості і багатофункціональності професійної освіти відповідно до потреб суспільства збільшує «питому вагу» значення мобільності. По-друге, детермінована об'єктивними чинниками, як і в матеріальному виробництві, мобільність у педагогічній сфері, її спрямованість, інтенсивність більше залежать від особистісних, суб'єктивних чинників (мотивації особистості; характеристики особистості (педагогічні здібності); інтегративні властивості особистості (педагогічне самопізнання, творчий потенціал)). Суспільство зацікавлене у такому фахівцеві, який уміє думати самостійно і вирішувати різноманітні проблеми, застосовувати знання, одержані у процесі навчання; володіє критичним і

творчим мисленням, що сформоване у процесі освіти; вміє здобувати нові знання, здібний до самонавчання, самоосвіти, адаптивний.

Суттєвою вважаємо позицію Л. Горюнової, яка в контексті феноменології професійної мобільності особистості ввела поняття «триплекс» (лат. *triplex* – потрійний) для розкриття універсальності цього інтегрованого новоутворення, що проявляється як: *якість особистості*, що забезпечує внутрішній механізм розвитку людини через сформованість ключових, загальнопрофесійних компетенцій; *діяльність спеціаліста*, детермінована динамічно змінними умовами середовища, результатом якої є самореалізація людини у професії і житті; *процес перетворення* людиною самої себе, розв'язання життєво важливих проблем і знаходження способів сприятливого функціонування в професійному середовищі [2, с. 26].

У нашому розумінні професійна мобільність характеризує внутрішній (мотиваційно – інтелектуально – вольовий) потенціал особистості, що лежить в основі гнучкої орієнтації і діяльнісного реагування в динамічних умовах (як соціальних, так і суто професійних) у відповідності з власними життєвими позиціями; забезпечує готовність до змін і реалізацію цієї готовності у своїй життєдіяльності (готовність особистості до сучасного життя з його багатоаспектними чинниками вибору); детермінує професійну активність, суб'єктивність, творче ставлення до професійної діяльності, особистісного розвитку, що сприяє ефективному розв'язанню фахових проблем.

Узагальнення вищезазначеного дозволяє стверджувати: професійна мобільність залежить від рівня розвитку самої особистості, її здатності, готовності й прагнення активно впливати і перетворювати об'єктивну реальність.

Зауважимо, проблема професійної мобільності – це, по суті, проблема розвитку і змін людських цінностей, їх сфери дій, конфліктів між новими і традиційними цінностями та шляхами їх подолання. При цьому суспільні зміни (як прогресивного, так і регресивного характеру) створюють нові умови, які одночасно й сприяють (чи навпаки) більш повній реалізації людиною самої себе, своїх можливостей, водночас вимагають адекватної оцінки реальної ситуації, уміння не тільки адаптуватися до цих нових динамічних умов, але й переорієнтуватися і переоцінити нові професійні реалії. Майбутній педагог повинен уміти приймати рішення і відповідати за них, розвивати в собі не тільки професійно значущі якості, що мають поліпрофесійний, поліфункційний характер, але й суб'єктивну готовність до неперервної самоосвіти, що дозволяє акцентувати на прогностичній функції професійної мобільності й пріоритетній ролі вчителя, зокрема початкової школи, у розвитку цивілізації XXI століття [3].

Звертаємо увагу на те, що розуміння професійної мобільності за кордоном суттєво відрізняється від вітчизняного. Закордоном професійна мобільність вчителів розглядається не в якості зміни ними трудової діяльності за певних умов, а в якості доповнення кваліфікацій до основного

фаху, що дозволяє знаходитися в постійному географічному русі. Концепцію дослідження означеного напрямку розробив французький учений, компаративіст Ф. Ваніскотт, домінантою якої є забезпечення свободи мобільності кожного вчителя в межах відкритої інтеграції [4], де вчитель є екстравертом, відкритим до всього нового, спрямований на міжкультурний діалог.

У контексті окресленої проблеми, на наш погляд, заслуговує на увагу досвід Великої Британії як одного із найяскравіших представників програми з розвитку професійної мобільності педагогічного персоналу. Вища освіта у даній країні представлена певною системою, що передбачає одержання студентами наукового ступеня чи кваліфікації. На відміну від інших європейських освітніх систем, у Великій Британії двоступенева система освіти склалася історично. Тривалість бакалаврських програм у цій країні переважно 4 роки, магістерських – 1 рік або трохи більше. Дослідницькі магістерські програми можуть бути дворічними. Інша відмінність полягає в тому, що можна навчатися в докторантурі після успішного завершення бакалаврату. Очевидно, що для Великої Британії немає необхідності радикально реформувати систему освіти, однак, цей факт означає, що там не слід запроваджувати зміни, пов'язані з європейським виміром і студентською мобільністю.

Поза сумнівом, сьогодення зумовлює необхідність пошуку нових підходів до професійного виховання студентської молоді, особливо майбутніх учителів, вимагає підготовки таких фахівців, найголовнішими рисами яких є освіченість, комунікативна компетентність, самостійність, професійна мобільність, толерантність, висока духовність. Закономірно виникає необхідність зміни стратегічних, глобальних цілей педагогічної освіти, перенесення акценту зі знань спеціаліста на його людські, особистісні якості, що постають водночас і як мета, і як засіб його підготовки до майбутньої професійної діяльності, виявлення при цьому мобільності як індивідуальної відповіді особистості на виклик динамічного світу.

Список використаних джерел

1. Національна доктрина розвитку освіти. Затв. Указом Президента України від 17 квітня 2002 року N347/2002
2. Горюнова Л. В. Профессиональная мобильность специалиста как проблема развивающегося образования России: / Л. Л. Горюнова. Ростов-на-Дону, 2006. 23с.
3. Пріма Р. М. Формування професійної мобільності майбутнього вчителя початкових класів: теорія і практика: монографія / Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки. Д.: ІМА-прес, 2009. 368 с.
4. Новиков С. Н. Социальная мобильность выпускников вузов в условиях модернизации российского общества: дис. ... канд. социол. наук: спец. Ставрополь, 2005.157 с.